

RAZGLEDI

POLJSKI GLAS ZA REINTEGRACIJO GEOGRAFIJE

Svetozar Ilešič

Ko smo v zadnjih letih na straneh »Geografskega vestnika« večkrat poročali o diskusijah ki se razvijajo o teoretičnih problemih geografije v socialističnih deželah (gl. zlasti Geografski vestnik XXXV, 1963, str. 81-90 in XXXVI, 1964, str. 81-87), smo imeli marsikaj povedati iz Sovjetske zveze, ČSSR, Madžarske in od drugod, prav ničesar pa iz Poljske. Zdelo se je, kot da poljskih geografov ti problemi ne zanimajo ali pa ne žele prekiniti dosedanjega molka o njih. Šele na VIII. kongresu poljskih geografov, ki je bil septembra 1964 v Lublinu, je, kakor sem o tem na kratko poročal že lani (Geografski vestnik XXXVI, 1964, str. 107), ta molk prekinil krepak glas s strani enega izmed vodilnih poljskih geografov, rektorja univerze v Wrocławu, prof. Alfreda Jahnna. Ker je med tem njegov referat na omenjenem kongresu z naslovom »Stan geografii w Polsce« izšel tudi v tisku (Przeгляд Geograficzny, t. XXXVI, z. 2, 1964, str. 451—463), verjetno ni odveč, če povzamemo nekatere njegove najzanimivejše misli malo obsežneje.

V tistem poglavju svojega referata, kjer govori o dosežkih poljske geografije v zadnjem dvajsetletju (kongres v Lublinu se je vršil v znaku 20-letnice osvoboditve Poljske), podčrtava prof. Jahn, da je poljska geografija v tem razdobju sicer doživela močno moralno in finančno pomoč s strani države, kar je prišlo do izraza zlasti v velikih organizacijskih uspehih poljske geografije, za katere ima največ zaslug prof. Stanisław Leszczycki. Vendar pa opozarja prof. Jahn tudi na nekatere senčne strani. Te so predvsem v osnovnem in srednjem šolstvu, kjer se geografija nikakor ni mogla zadovoljivo uveljaviti ne samo kot informatorka o sodobnem svetu, temveč tudi kot vzgojiteljica posebnega načina mišljenja, ki nas vodi do razumevanja dejavnosti človeka in družbe v geografskem okolju. Zato je kar porazna ogromna razlika med geografijo v šolah in na visokih šolah. Prof. Jahn opozarja tudi, da je spričo naraščajočega pomena geografije za potrebe prakse morda vendar v poljski geografiji malo preveč prevladala utilitarna tendenca, ki je od nekdanje skrajnosti, ko je fizična geografija izrazito prevladovala nad družbeno, pripeljala do nevarnosti druge vrste, do preveč dominantne pozicije ekonomske geografije.

Toda največ pozornosti posveča v svojem referatu Jahn tistim temeljnim teoretskim problemom geografije, ki danes vznemirjajo geografe povsod po svetu. Dotakne se najprej na splošno geografije v svetu, poudarjajoč, da je geografija v povojni dobi stopnjevana tendence znanstvene specializacije doživela ta vpliv na naravnost nevaren način. Tradicionalni dualizem geografije je nadomestila celo vedno večja množica specialnih panog, ki teže za samostojnostjo. Pri tem geografi nihajo na meji svoje in sorodnih strok. Mnogo jih je, ki so izšli iz geografskih študij, pa so svojo stalno življenjsko pot našli na področju druge vede — geologije, geofizike, ekonomije, sociologije, etnologije itd. Ta čezmerna dezintegracija geografije pa je vzbudila upravičeno reakcijo; geslo integracije geografije se je pojavilo neodvisno

tako v socialističnih kot v kapitalističnih deželah. Vedno pogosteje se poudarja, da moramo zemeljsko površje premotrivati kot celoto, kjer so geografska dejstva med seboj povezana. Cilj geografije naj bo iskanje medsebojnih zvez med temi dejstvi. Jahn citira podobne formulacije Neefa, Boescha, Sauškina, Markova in še posebej članek sovjetskih avtorjev Gerasimova, Grigorijeva, Davitaje, Avsiuka, Kalesnika in Budika, ki so v »Vesniku Akademii Nauk SSSR« (1963, Nr. 10) med drugim napisali tole: »Diferenciacija fizične geografije je bila v določeni dobi napreden pojav, ker je pomagala pri poglobljanju in specializaciji raziskovalnih metod in kopičenju novega materiala dejstev. Postopoma pa je vendar pripeljala do globokih vrzeli v splošni fronti geografije, zakaj problemi, ki so na meji posameznih disciplin, sploh niso bili obravnavani ali pa niso bili dovolj proučevani«.

V tej luči osvetljuje prof. Jahn tudi problem dezintegracije in integracije geografije na Poljskem. Kot primer silno stopnjevane specializacije navaja geomorfologijo, kjer je zaradi usmeritve v čisto specialne panoge (npr. v periglacialna raziskovanja) prišlo do tega, da se ta stroka kot celota pravzaprav sploh ne goji več. Podobno dezintegracijo je doživela ekonomska geografija, kjer se je govorilo o geografiji kmetijstva, naseljenosti, industrije in prometa, kjer je v študijskih programih na univerzi mrgolelo specialnih predavanj in izpitov, manjkalo pa je seminarjev in predavanj, ki bi obravnavali skupni predmet naše vede. »Ekonomizacija« geografije je pokazala tu in tam vznemirljive tendence, v katerih je prihajalo do izraza ignoriranje prirodnega okolja. Ekonomski geografi so si pridobili pozicijo, ki jim je dajala polno rekompensacijo za nekdanj napačno stališče fizične geografije, ki se je na Poljskem štela za glavno znanstveno smer v geografiji. Pri tem pa je dolga leta poljski geografiji manjkalo glavne odskočne deske za utrditev geografije kot celote, to je močne regionalne geografije. To smer geografije so na Poljskem priznavali za najmanj znanstveno, ji odrekali raziskovalno možnost ter jo v taki meri zanemarili, da celo ni prišlo do izdaje zdavnaj napovedanega kolektivnega priročnika geografije Poljske. Organizacijska situacija, ki je na videz obdržala enotnost geografije (en sam Inštitut za geografijo pri Poljski akademiji znanosti, univerzitetni geografski inštituti) je dejansko tolerirala tako globok prepad med katedrami za posamezne panoge geografije, da so se tematsko in problemsko vedno bolj oddaljevale druga od druge. Redek pojav so bile regionalne konference in v praksi ni bilo skupnih posvetovanj geografov raznih panog. Zato se Jahn pridružuje pozivom nekaterih poljskih geografov k reintegraciji geografije, pri čemer zlasti opozarja na stališče uglednega poljskega geografa A. Zierhofferja (v članku »O jedności geografii«, Czasopismo Geograficzne, t. XXXIII, 1962): »Vidim velike naloge za mladi rod geografov. Ne da bi opustili drobne, analitične, rekel bi, specialistične študije, nasprotno — opirajoč se na njihove rezultate — stremeti k novim geografskim sintezam, upoštevajoč, da je geografsko okolje enota in da splet korelacij, ki veže človeka z danim okoljem, pomeni tudi določeno enoto, da torej lahko geografija samo, če je enotna, razvozlava in tolmači ta splet«.

Jahn se dotakne tudi vprašanja aplicirane geografije. Glede tega se pridružuje bolj kritičnemu stališču Pierra Geoga in sodi, da je lahko pospeševanje inženirske smeri v geografiji nevarno, ker je ta veda pač predvsem poklicana da vrši osnovna raziskovanja. Vprašuje se, če res kaže izbrati nekako štiri panoge aplicirane geografije, planersko, vojno, medicinalno in turistično, kakor to predlaga prof. Leszczycki (gl. naše poročilo o tem v »Geografskem vestniku« XXXV, 1963, str. 95) in ne bolj težiti za prostorsko sintezo prirodnih in družbeno gospodarskih dejstev. Jahn se pri tem zavzema tudi za geografska raziskovanja na večjih prostorih in ne le za obdelavo gradiva v podrobnostih, na kartah velikih meril, ki ne morejo voditi do splošnih zaključkov. Sodi, da so ravno glede tega mnogo geografi prešli, ki so se po vojni zaposlili v planerskih institucijah, geoprojektih itd. Za precej svojih učencev te vrste zatrjuje, da so pri tem prenehali biti geografi, da so zgubili smisel za vrednost primerjav na širokih prostorih, kar naj bi

se poznalo tudi v uboštvu njihovih publikacij in splošnih zaključkov v njihovih delih.

S tem v zvezi Jahn znova in znova poudarja važnost geografske sinteze, pri čemer je metoda regionalizacije vodilna metoda naše znanosti. Opozarja, kako mrtev je kapital znanja in faktov, nakopičen po posameznih vejah v magistrskih, doktorskih in drugih delih, ker ni sintetiziran regionalno; kaj pogosto ostane zamrznjen in neha biti obratni kapital. Sistematične monografije o regionalnih problemih so v poljski geografiji redkost. Jahn ponovno opozarja, kako je po tej poti prišlo do tega, da se skoraj ne misli več na sintetično geografsko delo o Poljski ali posameznih njenih regijah. Sistematičnih regionalnih analiz je malo, navadno se začne z njih izdelavo prepozno, ko jih je praksa že prehitela. Dejstvo je, da je bilo v 18 letih izdanih kaj malo regionalno-geografskih priročnikov, čeprav bi za nje z lahkoto našli založnika in čeprav je veliko poljskih geografov mnogo potovalo daleč po zamejstvu.

Prof. Jahn ima končno tudi po organizacijski strani nekatere kritične pripombe, ki so vsebinsko povezane s prejšnjimi. Zdi se mu, da Inštitut za geografijo PAN premalo pospešuje »stacionarna« opazovanja na terenskih opazovalnih postajah. Prav tako meni, da je zadnji čas prišlo do določenega oddaljevanja med delom geografov v Poljski akademiji znanosti in tistih na visokih šolah. Organizacijski sistem Inštituta za geografijo PAN bi moral biti bolj povezan z univerzitetno geografijo, bolj bi bilo treba upoštevati dinamizem univerzitetnih centrov, v čemer bi bila politika dekoncentracije zelo na mestu. Treba bi bilo tudi okrepiti pomen Poljskega geografskega društva.

Izvajanja prof. Jahna so za nas zelo poučna. V njih je glede Poljske napisano marsikaj, o čemer smo slišali že iz Sovjetske zveze in drugih socialističnih dežel, na kar pa stalno opozarjamo tudi pri nas. Poljski glas za »reintegracijo« geografije pa je še tehtnejši, ker ga je sprožil geograf, ki je v svojem individualnem raziskovalnem delu izrazil specializit, ne samo v okviru celotne geografije, temveč celo v okviru geomorfologije.

Svetozar Ilešič

Résumé: Une voix polonaise sur la réintégration de la géographie.

S. Ilešič

On reproduit, dans cet article, les pensées sur la nécessité d'une réintégration complexe de la science géographique qu'à l'occasion du VIIIe Congrès des géographes polonais (Lublin, septembre 1964), a prononcé M. Alfred Jahn, recteur de l'Université Wrocław (v. l'article »State of Geography in Poland«, publié dans le »Przegląd Geograficzny, t. XXXVI, 2, 1964, p. 451-465).

DANES IN JUTRI V GEOGRAFIJI

J. G. Sauškin

(Moskva)

Uvodna pripomba uredništva Geografskega vestnika. Diskusija o teoretskih osnovah geografije se je v Sovjetski zvezi zadnji čas prenesla tudi v širšo kulturno javnost. Načel jo je V. A. Anučin s svojim člankom »Zgodba o geografiji« (»Istorija s geografije«), ki je izšel v moskovskem časopisu »Literaturnaja gazeta« 1964, št. 21. V diskusiji se je nato na straneh tega lista oglasila cela vrsta sovjetskih geografov, med njimi tudi najveljavnejši nasprotniki teze o enotnosti geografije kot akademik I. P. Gerasimov, prof. S. Kalesnik, Al' brut in drugi. Zaključil jo je v 71. št. istega lista (17. VI. 1965) prof. J. G. Sauškin. Ob zaključku diskusije je redakcija »Literaturne gazete« izjavila, da se v glavnem strinja z izvajanjem prof. Sauškina in upa, da se bodo vse zainteresirane organizacije, še posebno Akademija znanosti SSSR, pazljivo lotile vprašanj, ki jih je sprožila diskusija. Izrazila je celo obžalovanje, da ni dobila oficialnega odgovora od Inštituta za geografijo Akademije znanosti SSSR, čeprav so tako članek V. A. Anučina kot tudi prispevki drugih udeležencev diskusije resno kritizirali delo tega inštituta.